

letech 20. století v knížce *Developmental Tasks and Education* (Vývojové úkoly a výchova) **vývojové úkoly** pro jednotlivé životní fáze. Pojetí vývojových úkolů je nadále nosné, ačkoli samy úkoly se v důsledku sociokulturních změn mění.

Například adolescent má za úkol začlenit se do vrstevnické skupiny, přijmout tělesnou zralost, získat sociopolitické povědomí, zamilovat se, zatímco úkolem mladého dospělého je převzít občanskou odpovědnost, žít ve stabilním vztahu, vstoupit na trh práce, založit soběstačnou domácnost.²²³

Cestou (psychosexuálně-sociálních) **vývojových krizí** postupoval dánsko-německo-americký dětský psychoanalytik Erik Homburger Erikson²²⁴ (1902–1994). Knihu *Childhood and Society* (Dětství a společnost)²²⁵ s kapitolou Osm věků člověka vydal v roce 1950. Krize považuje za **bod obratu**, za křižovatku mezi růstovou příležitostí a rizikem, mezi vznikem odpovídající ctnosti, anebo patologie. Jako psychoanalytik vnímá psychický vývoj neoddelitelně od vývoje těla (dítě se např. „postaví na vlastní nohy“) a od funkce těla ve vztazích (spolu se vztyčením se a chůzí začne dítě ovládat prostor a narazí na prostor lidí, kteří tam byli před ním).

Řečeno s Eriksonem (1999), člověk by se měl při své socializační cestě od matky přes vrstevnické skupiny k lidstvu naučit:

- Důvěřovat a nedůvěřovat ve vývojové krizi **důvěra versus nedůvěra** (až ke stažení se). Jde o hlavní úkol prvního roku a půl života, kdy dítě přijímá a ohledává svět do velké míry ústy. Odpovídá orálnímu stadiu. Ctností je naděje.²²⁶
- Být svébytný a stydět se, když svébytný není, ve vývojové krizi **samostatnost** (autonomie) **versus stud a pochybnosti o sobě** (až k nutkavosti). Jde o krizi v období zhruba od 18 měsíců, kdy se vynořuje „já“ a kdy se dítě učí zdržovat a dávat spolu se schopností ovládat vyměšování. Odpovídá análnímu stadiu. Ctností je vůle.
- Pouštět se do nových věcí a vztahů a pociťovat vinu, když udělal, co neměl, nebo neudělal, co měl, ve vývojové krizi **iniciativa versus vina** (až k zabržděnosti).

223 V. Hochberg a Belsky (2013).

224 Eriksonovi rodiče byli Dánové. Před jeho narozením se rozvedli a jeho matka opustila Dánsko. Erik se narodil v roce 1902 blízko Frankfurtu nad Mohanem. Když mu byly tři roky, matka se provdala za židovského dětského lékaře Homburgera. V roce 1933 se Erik Homburger Erikson vystěhoval do USA a stal se prvním dětským psychoanalytikem v Bostonu. (Coan, 1985)

225 Do svého pozdního díla, dokončeného jeho ženou psycholožkou Joan M. Eriksonovou, zařadil Erikson (1999) kapitolu Stáří a společnost.

226 V tomto období, jak už víme, se utváří genderová identita a vzniká (pevná) vazba k primárnímu pečovateli.

Dítě podle Eriksona „spěchá za svým prospěchem“, protože už se umí ve svém prostředí pohybovat. Objevuje se zhruba od tří let věku a odpovídá období oidiopovského konfliktu. Základní ctností je cíl (účel).

- Učit se a pracovat a vyrovnávat se s pocity méněcennosti, když se učení a práce nedaří, ve vývojové krizi **píle** (zručnost) **versus méněcennost** (až k netečnosti). Ve všech kulturách je dítě připravováno na dospělost vzděláváním nebo výcvikem dovedností. Odpovídá mladšímu školnímu věku. Ctností je schopnost.
- Být sám sebou v kontaktu se vzory (je dobré se o ně opřít, není dobré s nimi splynout) ve vývojové krizi **totožnost (identita) versus zmatení rolí** (až k zavržení). Pro Eriksona je doba puberty a hledání „totožnosti ega“ včetně vymezování se vůči vrstevnickým skupinám a patření k nim klíčovými obdobími vývoje. Ctností je věrnost.²²⁷
- Být tím, kým je, v přítomnosti milované bytosti a ve vzájemnosti orgasmu a být (ne)ohrožujícím způsobem sám ve vývojové krizi **intimita versus osamocení** (až k výlučnosti). Ve složitých společnostech naplňováno kolem 26 let. Ctností je láska.²²⁸
- Plodit a pečovat a čelit situacím, kdy není ani jednoho schopen, ve vývojové krizi **vydávání plodů versus ustrnutí** (až k odmítání). Jde o „produktivní věk“. Ctností je péče.
- Smířit se s vlastním životem a smrtí, anebo si nad obojím zoufat ve vývojové krizi **celistvost versus zoufalství** (až k opovrhování). Jde o „přijímání vlastního, jednoho a jediného životního cyklu jako něčeho, co muselo být a co nutně nedovolovalo žádné náhrady; také to znamená novou, jinou lásku k vlastním rodičům“²²⁹. Naplňuje se ve zralosti stáří. Ctností je moudrost.
- Překročit vlastní stáří svobodným (nikoli vynuceným) ústupem od závazků každodenních aktivit a péče o majetek a pěstovat „hluboce zaujaté nezaujetí“.²³⁰

227 Autor pojetí **vynořující se dospělosti** J. J. Arnett (2000) se odvolává na Eriksonovo **psychosociální motorium**, které souvisí s prodlouženým dospíváním v industriálních společnostech a umožňuje mladému dospělému zkoumat různé role a tím najít sobě odpovídající společenskou pozici. Arnett předpokládá, že zkoumání identity (v oblasti světového názoru, lásky a práce) u současných mladých lidí probíhá v období 18–25 let, tedy spíše v dospělosti než v dospívání.

228 Viz též podkap. 12.1.2 Intimita.

229 Coan (1985); nověji vyšlo jako *Optimální osobnost a duševní zdraví: hrůza, umělec, mudrc nebo světec?* (Praha: Grada, 1999)

230 E. H. Erikson se dožil 92 let, jeho žena Joan 95. K devátému stadiu je inspirovala teorie **gerotranscendence** švédského sociologa Larse Tornstama (nar. 1943), k níž Joan Eriksonová podotýká: „Když gerontologové užívají termín ‚gerotranscendence‘, příliš často dost jasně nevymezují, co popisují. Neberou plně v úvahu ty kompenzace, které již staří opustili. Ani dostatečně neprozkoumávají nové pozitivní duchovní dary. Možná že jsou ještě příliš mladí.“ (Erikson, 1999, s. 120)